

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์

รุจิโรจน์ อนามบุตร

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สินีนาท สุกลรัตนเมธี

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนะหลักเกณฑ์ แนวทาง และวิธีการเพื่อป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในแต่ละประเภทแหล่งศิลปกรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ตลอดจนเพื่อเสนอกลไกการแก้ไขปัญหาในภาพรวมของประเทศให้เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณากำหนดนโยบายการอนุญาตการก่อสร้างในบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม เพื่อลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ผลการศึกษานำไปสู่การจัดประเภทแหล่งศิลปกรรม การจัดประเภทปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและประเภทผลกระทบด้านภูมิทัศน์ต่อแหล่งศิลปกรรม และการเสนอแนะแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ โดยประกอบด้วยแนวทางในการลดผลกระทบ 2 ส่วนหลัก ได้แก่ แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และแนวทางการบริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วยข้อเสนอแนะมาตรการด้านกฎหมายและการสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะวิธีการและกลไกในการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาผลกระทบด้านภูมิทัศน์ ประกอบด้วย การผนวกการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเข้าไว้ในยุทธศาสตร์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมรดกวัฒนธรรมของชาติ การเสนอให้มีการขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองและการกำหนดมาตรการในการคุ้มครองภูมิทัศน์แหล่งศิลปกรรมขึ้นทะเบียน การตั้งคณะกรรมการศึกษาผลกระทบด้านทัศนียภาพต่อแหล่งศิลปกรรม การใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้วหลายฉบับร่วมกันอย่างบูรณาการในการควบคุมสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งศิลปกรรม และการจัดทำแผนการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

คำสำคัญ: แหล่งศิลปกรรม | สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม | การลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์

Guideline for the Management of Cultural Environment to Mitigate Visual Impacts

Rujiroj Anambutr

Department of Urban Design and Planning,
Faculty of Architecture, Silpakorn University

Sineenart Sukolratanametee

Department of Urban Design and Planning,
Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

The purposes of this research are to study and recommend practical guideline for the management of the cultural environment in order to protect from and mitigate its visual impacts, and to also recommend mechanism in solving the visual impact problems at the national level and deliver practical guideline for local government and agency to adopt building code policies for the visual impact mitigation on cultural environment.

The results reveal 7 groups of the cultural environment and common problem each group is facing, as well as its negative visual impacts. Guideline for the management of the cultural environment to mitigate its visual impacts is then recommended in two parts i.e., physical remedy and management guidelines. The latter part includes recommendations on using legal measures and strengthening public awareness and participation.

Recommendations on means and mechanism for the management of the cultural environment to protect from and mitigate its visual impacts are as follows - integration of the cultural heritage and its environment protection into the national environmental and cultural heritage preservation strategy, registration of protected cultural environment, introduction of preventive measures for the protected cultural environment, appointment of working group on cultural environment visual impact, synergy of laws to protect cultural environment, and development of cultural environmental protection plan.

Key Word: cultural environment | cultural heritage site | mitigation of visual impact

1. บทนำ

การขยายตัวของเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตของเมืองที่เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ส่งผลให้กายภาพของเมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทางกายภาพโดยไม่ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่มีความสำคัญในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมโดยรอบแหล่งศิลปกรรมในเกือบทุกพื้นที่ในประเทศไทยโดยขาดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ ทำให้เกิดการรุกราน คุกคาม บั่นทอน และทำลายความสวยงามและความสง่างามของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าทางด้านภูมิทัศน์

การดำเนินงานในด้านการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ผ่านมายังขาดการบูรณาการและการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ขาดความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างเต็มที่ รวมทั้งมาตรการและกลไกต่างๆ ที่มีอยู่ยังมีข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถป้องกันหรือแก้ไขปัญหาในภาพรวมได้ อาทิ กฎหมายโบราณสถานที่ควบคุมเฉพาะในเขตโบราณสถานและอุทยานประวัติศาสตร์ ในขณะที่เมืองเก่าซึ่งมีอยู่มากมายทั่วประเทศกลับพัฒนาอย่างไร้ทิศทาง กฎหมายผังเมืองรวมที่ไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ร่วมไปกับการพัฒนาเท่าที่ควร กฎหมายผังเมืองเฉพาะที่น่าจะเป็นกลไกสำคัญในการอนุรักษ์แต่กลับไม่มีการใช้งาน และการขาดกลไกอื่นๆ ในการคุ้มครองภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งศิลปกรรม

การขาดประสิทธิภาพและขาดการบูรณาการของมาตรการทางกฎหมาย และกลไกเหล่านี้ ทำให้การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านภูมิทัศน์ยังไม่มีประสิทธิภาพและไม่ทันการณ์ ทำให้เห็นสภาพการณ์ของการทำลายทัศนียภาพของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างต่อเนื่องจนเกิดการคัดค้านและประท้วงจากสาธารณชนอยู่เป็นระยะ สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการขาดมาตรการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพและมุ่งแก้ไขอย่างตรงจุด

นอกจากนี้ ความเข้าใจผิดว่าเรื่องของความสวยงามเป็นเรื่องส่วนบุคคล ทำให้ไม่สามารถตัดสินใจเรื่องผลกระทบด้านสุนทรียภาพที่มีต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ในความเป็นจริงมีศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องความงามและผลกระทบต่อความรู้สึกของคนในเรื่องความงามของสภาพแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาเทคนิควิธีการที่ใช้กันอยู่ทั่วโลก คือ การวิเคราะห์และประเมินทัศนคุณภาพ (Visual Quality Analysis and Assessment) ซึ่งสมควรนำมาใช้ในการป้องกันและลดผลกระทบเชิงทัศนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการยอมรับแพร่หลายในสาธารณะ เพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจว่าการตัดสินใจในเรื่องความงามไม่ใช่ความคิดเห็นส่วนตัว แต่สามารถคาดการณ์ได้ด้วยเทคนิคการศึกษาอย่างเป็นระบบตามระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาทบทวนประเภทแหล่งศิลปกรรม จำแนกประเภทและจัดกลุ่มปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกิดขึ้นกับแหล่งศิลปกรรมแต่ละประเภทในปัจจุบัน

2.2 เพื่อศึกษาเสนอแนะหลักเกณฑ์ แนวทาง วิธีการเพื่อป้องกันและ/หรือลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในแต่ละประเภทแหล่งศิลปกรรม ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

2.3 เพื่อเสนอกลไกการแก้ไขปัญหาในภาพรวมของประเทศให้เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณากำหนดนโยบายการอนุญาตการก่อสร้างในบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม เพื่อลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

3. ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

- 3.1 ศึกษารวบรวมข้อมูล และทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- 3.2 สำรวจพื้นที่และรวบรวมข้อมูลด้านกายภาพ
- 3.3 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์
- 3.4 เสนอแนะวิธีการและกลไกในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์

4. ผลการศึกษา

4.1 การจัดประเภทแหล่งศิลปกรรม

การจัดประเภทแหล่งศิลปกรรม จะทำการวิเคราะห์ประเภทแหล่งศิลปกรรมที่ได้มีการจำแนกไว้แล้วโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับการจำแนกประเภทมรดกวัฒนธรรมขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และแหล่งศิลปกรรมประเภทอื่นๆ ที่มีคุณค่าและสมควรได้รับการดูแลจัดการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบทางภูมิทัศน์ แล้วทำการจัดกลุ่มประเภทแหล่งศิลปกรรมอีกครั้ง ตามลักษณะทางกายภาพ คุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรม และตามลักษณะผลกระทบที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์หรืออีกนัยหนึ่งคือ ตามลักษณะทางกายภาพของแหล่งศิลปกรรมที่น่าจะได้รับผลกระทบทางด้านภูมิทัศน์ในลักษณะใกล้เคียงกัน โดยสามารถสรุปประเภทแหล่งศิลปกรรมได้เป็น 7 ประเภท ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1: แสดงการจัดประเภทแหล่งศิลปกรรม

สรุปประเภทแหล่งศิลปกรรม
แหล่งศิลปกรรมเดี่ยว
1) อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน สถานที่หลักเมือง
2) วัด วัดร้าง ศาสนสถาน
3) พิพิธภัณฑสถาน สถาปัตยกรรม พระราชวัง
4) แหล่งโบราณคดีทั้งที่ขุดค้นแล้วและยังไม่ได้ขุดค้น โบราณวัตถุ เต่าเผาโบราณ
แหล่งศิลปกรรมประเภทกลุ่มอาคาร พื้นที่ หรือสภาพแวดล้อม
5) ชุมชนโบราณ เมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์
6) เมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์
7) ย่านชุมชนเก่า

4.2 ประเภทปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และผลกระทบต่อแหล่งศิลปกรรม

จากการสำรวจและศึกษารวบรวมข้อมูลด้านกายภาพของแหล่งศิลปกรรมประเภทต่างๆ สามารถวิเคราะห์และจัดประเภทปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และประเภทผลกระทบต่อแหล่งศิลปกรรม ได้ดังนี้

4.2.1 ประเภทปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้ (ตารางที่ 2)

- ปัญหาด้านกายภาพ

ปัญหาด้านกายภาพของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแบ่งออกเป็นปัญหาที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่แหล่งศิลปกรรมเองและสภาพแวดล้อมโดยรอบแหล่งศิลปกรรม ที่ขาดความตระหนักถึงผลกระทบในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและขาดการควบคุม

สภาพปัญหาที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่แหล่งศิลปกรรมเอง ได้แก่

1) สภาพภูมิทัศน์หรือการจัดภูมิทัศน์ภายในพื้นที่ของแหล่งศิลปกรรมที่มีรูปแบบที่ไม่เหมาะสมหรือขัดแย้งกับลักษณะหรือคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของแหล่งศิลปกรรม 2) การใช้ประโยชน์ที่โล่งว่างของแหล่งศิลปกรรมอย่างขาดระเบียบและไม่น่าดู 3) การก่อสร้างหรือต่อเติมอาคารภายในบริเวณแหล่งศิลปกรรมที่มีรูปแบบแปลกแยกหรือขัดแย้งกับรูปแบบของแหล่งศิลปกรรม เกิดการรบกวนหรือบดบังส่งผลให้แหล่งศิลปกรรมหมดความสง่างาม และ 4) การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ในพื้นที่ให้เข้าขัดบังตัวแหล่งศิลปกรรม

สภาพปัญหาที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมโดยรอบแหล่งศิลปกรรม ได้แก่

1) การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่มีขนาดสูงใหญ่ หรือมีรูปแบบที่ไม่เหมาะสมในพื้นที่ประชิดแหล่งศิลปกรรม พื้นที่โดยรอบ หรือพื้นที่ที่ห่างออกไปแต่ยังอยู่ในระยะที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยปราศจากการให้ความสำคัญต่อประวัติศาสตร์หรือรูปแบบสถาปัตยกรรม 2) การสร้างสาธารณูปโภคประชิดหรือรุกล้ำแหล่งศิลปกรรมโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หรือโดยไม่คำนึงถึงโครงสร้าง องค์ประกอบ และบรรยากาศของพื้นที่ในกรณีแหล่งศิลปกรรมประเภทเมืองเก่าและย่านชุมชนเก่า จะนำไปสู่การทำลายคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของพื้นที่ด้วย และ 3) การขยายตัวของการพัฒนาเข้าไปในบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ในกรณีแหล่งศิลปกรรมประเภทเมืองเก่าและย่านชุมชนเก่า ส่งผลให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์เสียหายถดถอยได้

- ปัญหาด้านกฎหมายและข้อบังคับ

กฎหมายและข้อบังคับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้อย่างครอบคลุม กฎหมายที่มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองแหล่งศิลปกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2535 ซึ่งครอบคลุมเฉพาะตัวแหล่งศิลปกรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ไม่ครอบคลุมพื้นที่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมแต่อย่างใด กฎหมายที่คุ้มครอง

พื้นที่แหล่งศิลปกรรมและพื้นที่โดยรอบหรือที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้น คงมีเพียงการออกประกาศตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในการกำหนดเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ซึ่งในปัจจุบันมีเพียงพื้นที่เดียวที่ประกาศโดยมีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม คือ พื้นที่เมืองโบราณศรีมโหสถ ในขณะที่การคุ้มครองโดยกฎกระทรวงผังเมืองรวมนอกจากจะกระทำได้ในกรณีพื้นที่แหล่งศิลปกรรมนั้นมีความสำคัญและมีคุณค่าสูงเป็นที่ประจักษ์แล้ว ยังไม่มีประสิทธิภาพในการควบคุมสภาพแวดล้อมทางกายภาพของแหล่งศิลปกรรม

นอกจากนี้ การควบคุมการพัฒนาในบริเวณโดยรอบเขตโบราณสถานหรือแหล่งศิลปกรรม อาจกระทำได้โดยการกำหนดเป็นพื้นที่อนุรักษ์ในกฎกระทรวงผังเมืองรวม หรือประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ ซึ่งทั้งสองกรณีจะกระทำได้เมื่อพื้นที่แหล่งศิลปกรรมนั้นมีความสำคัญและมีคุณค่าสูงเป็นที่ประจักษ์ นอกจากนี้ กรณีกฎกระทรวงผังเมืองรวมนั้น จะมุ่งเน้นควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนาเมืองแต่ไม่สามารถควบคุมลักษณะทางกายภาพของพื้นที่โดยรอบแหล่งศิลปกรรมได้ อย่างไรก็ตาม แหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่า (ทั้งที่ได้รับการขึ้นทะเบียนและยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน) ที่ไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย อยู่อย่างกระจัดกระจาย และไม่ได้อยู่ภายใต้พื้นที่อนุรักษ์ในกฎกระทรวงผังเมืองรวมหรือประกาศเป็นผังเมืองเฉพาะ ก็จะไม่ได้รับการคุ้มครอง

- ปัญหาด้านสังคม

การขาดความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในคุณค่าของแหล่งศิลปกรรมของทั้งผู้ครอบครองแหล่งศิลปกรรมเองและชุมชนโดยรอบ ทำให้เกิดการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมของแหล่งศิลปกรรม ส่งผลต่อการทำลายคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้นๆ ดังนั้น ปัญหาทางด้านสังคมที่นำไปสู่ความเสื่อมโทรมและความเสียหายของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจึงได้แก่ การขาดจิตสำนึก ความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในคุณค่าของการดำรงไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อม และการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ความตระหนักรู้ ความรู้ และความเข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์หรือแหล่งศิลปกรรมนำไปสู่ความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมและจิตสำนึกในการหวงแหนมรดกวัฒนธรรม และเกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นหากประชาชนในพื้นที่ยังไม่เห็นคุณค่าของแหล่งศิลปกรรม ก็อาจนำไปสู่การบุกรุกทำลายโดยเจตนาหรือโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์เพื่อหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระยะสั้น และการต่อต้านหรือไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการปฏิบัติตามกฎหมายหรือนโยบายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ตารางที่ 2: สรุปประเภทปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของแหล่งศิลปกรรมแต่ละประเภท

ประเภทแหล่งศิลปกรรม	ปัญหาด้านกายภาพ		ปัญหาด้านสังคม (การขาดจิตสำนึก และความรู้)	ปัญหากฎหมายและข้อบังคับ
	สภาพแวดล้อม ภายในแหล่ง ศิลปกรรม	สภาพแวดล้อม โดยรอบแหล่ง ศิลปกรรม		
แหล่งศิลปกรรมเดี่ยว				
1) อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน สถาน หลักเมือง	○	●	○	- คุ่มครองตัวแหล่งศิลปกรรม เพียงบางส่วน (กรณีขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน)
2) วัด วัดร้าง ศาสนสถาน	●	●	●	- คุ่มครองตัวแหล่งศิลปกรรม เพียงบางส่วน (กรณีขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน)
3) พิพิธภัณฑสถาน สถาปัตยกรรม พระราชวัง	○	●	○	- คุ่มครองตัวแหล่งศิลปกรรม เพียงบางส่วน (กรณีขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน)
4) แหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้ว และยังไม่ได้ขุดค้น โบราณวัตถุ เตาเผาโบราณ	○	●	○	- คุ่มครองตัวแหล่งศิลปกรรม ไม่คุ่มครอง บริเวณโดยรอบ
แหล่งศิลปกรรมประเภทกลุ่มอาคาร พื้นที่ หรือสภาพแวดล้อม				
5) ชุมชนโบราณ เมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์	○	●	○	- คุ่มครองตัวแหล่งศิลปกรรม ไม่คุ่มครอง บริเวณโดยรอบ
6) เมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์	●	●	●	- คุ่มครองเป็นส่วนๆ ไม่คุ่มครองทั้งพื้นที่/ บริเวณ
7) ย่านชุมชนเก่า	●	●	●	- ยังไม่มีการคุ่มครอง
● ปัญหาหลัก ○ ปัญหารอง				

4.2.2 การจัดประเภทผลกระทบด้านภูมิทัศน์ต่อแหล่งศิลปกรรม

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการรับรู้หรือมีคุณค่าทางภูมิทัศน์สูงประเภทหนึ่ง ซึ่งจะมีความเปราะบางต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างถาวรที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนกลับคืนสู่สภาพหรือคุณลักษณะเดิมได้ หรือปรับเปลี่ยนกลับคืนได้ยาก พื้นที่เหล่านี้โดยลักษณะทางธรรมชาติของที่ตั้ง ภูมิประเทศ ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบที่ปรากฏทางสายตา ความเป็นองค์ประกอบทางทัศนียภาพในภาพรวม หรือลักษณะเฉพาะอื่นๆ จะทำให้ได้รับผลกระทบด้านภูมิทัศน์สูงจากการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทในบริเวณประชิดหรือใกล้เคียงกับพื้นที่นั้นๆ การพัฒนาเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงคุณภาพของภูมิทัศน์และทัศนียภาพที่ปรากฏต่อสาธารณะของพื้นที่อ่อนไหวดังกล่าว

ลักษณะผลกระทบทางด้านภูมิทัศน์หรือผลกระทบทางสายตาที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1) การรบกวน (Disturbance) หมายถึง การที่สิ่งก่อสร้างใดๆ ก็ตามที่ปรากฏอยู่ด้านหน้า ด้านข้าง หรือฉากหลังของมุมมองสำคัญของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ก่อให้เกิดความรู้สึกรบกวนเกาะกษายตา รบกวนความงามขององค์ประกอบหรือมุมมองที่สำคัญ (ภาพที่ 1)

2) การคุกคาม (Threaten) หมายถึง การที่สิ่งก่อสร้างใดๆ ก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งประชิดหรือใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือองค์ประกอบที่มีคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ส่งผลให้คุณค่า ความสง่างาม และความสวยงามของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคารที่มีลักษณะสูงใหญ่กว่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเมื่อปรากฏอยู่ในมุมมองเดียวกัน (ภาพที่ 2)

3) การบดบัง (Obstruction) หมายถึง การที่สิ่งก่อสร้างใดๆ ก็ตามที่ปรากฏด้านหน้าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมหรือองค์ประกอบที่มีคุณค่าของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และบดบังองค์ประกอบหรือมุมมองสำคัญของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ส่งผลให้มองไม่เห็น มองเห็นได้น้อยลง หรือมองเห็นได้ไม่ชัดเจนเท่าเดิม (ภาพที่ 3)

4) ความแปลกแยก (Alienation) หมายถึง การที่สิ่งก่อสร้างใดๆ ก็ตามที่มีลักษณะทางกายภาพ เช่น มวลอาคาร ความสูง สัดส่วน รูปทรง รูปแบบ และลักษณะเฉพาะ ที่แตกต่างไปจากคุณลักษณะทางภูมิทัศน์โดยรวมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ส่งผลให้เกิดความแปลกแยกหรือขาดความกลมกลืนของภูมิทัศน์โดยรวมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 1: (บนซ้าย) การรบกวนจากฉากหลังของมุมมองสำคัญของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (ซ้าย)

ภาพที่ 2: (บนขวา) การคุกคามของอาคารที่มีลักษณะสูงใหญ่กว่าสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเมื่อปรากฏอยู่ในมุมมองเดียวกัน

ภาพที่ 3: (ล่างซ้าย) การบดบังสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทำให้มองเห็นได้น้อยลงและขาดความสง่างาม

ภาพที่ 4 (ล่างขวา) ความแปลกแยกที่เกิดจากอาคารที่มีรูปแบบและลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากคุณลักษณะทางภูมิทัศน์โดยรวมของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

4.3 แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์

แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่นำเสนอในที่นี้เป็นผลจากการสังเคราะห์หลักวิชาที่รู้จักกันแพร่หลาย ได้รับความเชื่อถือ และมีการนำไปใช้อย่างได้ผลในหลายๆ ที่ โดยการใช้หลักวิชาการและแนวทางปฏิบัติทางการรับรู้สิ่งแวดล้อม (Environmental Perception) ความงาม (Aesthetics) ของสภาพแวดล้อม การออกแบบวางผังและพัฒนาชุมชนเมือง และมาตรการทางด้านกฎหมายและการมีส่วนร่วม โดยนำหลักวิชาการและแนวทางเหล่านี้มาผสมผสาน เพื่อให้ตอบสนองกับสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยประกอบด้วยแนวทางในการลดผลกระทบ 2 ส่วนหลัก ได้แก่ แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และแนวทางการบริหารจัดการ ดังนี้

4.3.1 แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมแต่ละประเภท

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแต่ละประเภทนอกจากจะมีลักษณะทางกายภาพและลักษณะผลกระทบที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีองค์ประกอบของปัญหาที่แตกต่างกันออกไป หลักเกณฑ์การลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมแต่ละประเภทจึงต้องพิจารณาให้สะท้อนปัจจัยความแตกต่างข้างต้น เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมกับแหล่งศิลปกรรมแต่ละประเภทและสามารถนำไปสู่แนวทางการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมที่มีประสิทธิภาพ รายละเอียดของหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมแต่ละประเภท ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ในการลดผลกระทบ 2 ส่วนหลัก ได้แก่

- 1) การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบเพื่อดำเนินการวางแผนการอนุรักษ์และป้องกันผลกระทบในอนาคต
- 2) หลักเกณฑ์ด้านความงามในสภาพแวดล้อม

โดยมีรายละเอียดของหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบของแหล่งศิลปกรรมแต่ละประเภท ดังนี้

1) อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน สถานที่หลักเมือง

ตารางที่ 3: แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมประเภทอนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน สถานที่หลักเมือง

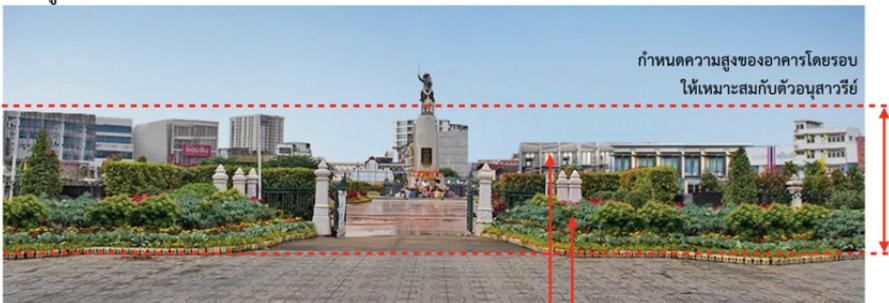
แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์	
การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบ	กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการควบคุมความสูงอาคารในระยะและมุมมองที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงทัศนสูง โดยเน้นมุมมองบนถนนสายหลักที่มุ่งสู่ออนุสาวรีย์ ควบคุมอาคารสูงใหญ่ที่ห่างไกลออกไปไม่ให้ขึ้นมาทำลายหรือบกรวนอนุสาวรีย์ โดยวิธีการศึกษาประเมินผลกระทบทางสายตา (Visual Impact Assessment: VIA)
แนวทางด้านความงามในสภาพแวดล้อม	กำจัดป้ายโฆษณาออบอนุสาวรีย์และตามแนวถนนแกน
	สนับสนุนให้ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบอนุสาวรีย์และถนนแกนให้สวยงามและสง่างามเป็นพิเศษ
	ถนนแนวแกนทุกด้านที่มุ่งสู่ออนุสาวรีย์ต้องมีสภาพที่สวยงาม เปิดช่องมองสู่ออนุสาวรีย์ให้ไกลที่สุด พยายามสร้างช่องทางที่นำสายตา (Visual Corridor) ไปสู่ออนุสาวรีย์ โดยรักษาลักษณะอาคารสองข้างถนนให้ต่อเนื่องทั้งรูปแบบและความสูง ไม่ให้ขาดตอนหรือเกิดช่องว่างมากเกินไป
	ปรับปรุงและควบคุมอาคารโดยรอบอนุสาวรีย์ให้มีความสูงเท่ากัน มีลักษณะรูปแบบภายนอกที่กลมกลืนกัน โดยความสูงต้องพอมะกักับตัวอนุสาวรีย์ อย่าให้สูงจนข่มหรือบกรวนภูมิทัศน์ของอนุสาวรีย์ โดยต้องพิจารณาเป็นแห่งๆ ไป

ตัวอย่างการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามแนวทางด้านกายภาพ

ภาพภูมิทัศน์ปัจจุบัน

ภาพภูมิทัศน์ที่ปรับเปลี่ยนตามหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ปรับปรุงและควบคุมอาคารโดยรอบอนุสาวรีย์ให้มีลักษณะภายนอกกลมกลืนกัน
กำจัดป้ายโฆษณาออบอนุสาวรีย์

ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบอนุสาวรีย์

2) วัด วัดร้าง ศาสนสถาน

ตารางที่ 4: แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมประเภท วัด วัดร้าง ศาสนสถาน

แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์	
การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบ	ศึกษาและประเมินคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ศิลปสถาปัตยกรรม และความสำคัญในฐานะศูนย์รวมจิตใจชุมชน เพื่อกำหนดขอบเขตส่วนที่เป็นโบราณสถานของวัด และเพื่อขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองและประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองแหล่งศิลปกรรม สำหรับวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปสถาปัตยกรรมสูง ควรได้รับการประเมินความสำคัญเพื่อการป้องกันผลกระทบและการควบคุมการก่อสร้างอาคารใหม่ในบริเวณโดยรอบ โดยผ่านการศึกษาลงพื้นที่ทางสายตา (VIA) เพื่อจัดทำและกำหนดเขตควบคุม หรือกำหนดให้ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เพื่อนำไปสู่การลดผลกระทบอย่างเหมาะสม
แนวทางด้านความงามในสภาพแวดล้อม	ส่วนที่เป็นโบราณสถานของวัดที่ขึ้นทะเบียนแล้วโดยกรมศิลปากร หรือยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนก็ตาม จะต้องได้รับการอนุรักษ์อย่างเคร่งครัดตามหลักวิชาการ หลีกเลี่ยงการพัฒนา ต่อเติม ดัดแปลงสิ่งก่อสร้างภายในบริเวณวัดที่จะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านภูมิทัศน์ เช่น หลังคาอลูมิเนียม เตินท์ ราว ที่สร้างความรุงรังและการรบกวนทางสายตา การติดป้ายโฆษณากิจกรรมของวัดควรมีขนาดเหมาะสมตามความจำเป็น ไม่ควรมีขนาดหรือสีฉูดฉาดเกินไป การปรับปรุงลานวัดโดยการเทคอนกรีตเพื่อความสะอาด เป็นการทำลายทัศนียภาพ จะต้องมีการพิจารณาอย่างเหมาะสม สำหรับพื้นที่ภายนอกที่อยู่ติดกับวัดทางด้านที่สำคัญ เช่น หน้าวัด ริมแม่น้ำ ช้างวัดที่ติดถนน หากมีอาคารเอกชนอยู่แล้วควรได้รับการจัดระเบียบ ด้วยความร่วมมือระหว่างวัดและเจ้าของอาคาร เพื่อให้ด้านหน้าอาคารมีระเบียบ ใช้สีโทนเดียวกันที่ไม่ฉูดฉาด หลากหลาย สะอาดตา ทำให้เกิดความขัดแย้งกับลักษณะอาคารสำคัญ หรือประตูเข้าของวัด อาคารสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ของวัดที่จะจัดสร้างขึ้นใหม่ เช่น อาคารเรียน อนุสาวรีย์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม ศาลากิจกรรม ราว ควรได้รับ การพิจารณากลับกรองอนุญาต ให้ความเห็นในด้านตำแหน่ง ขนาด ความสูง และรูปร่างลักษณะของอาคารใหม่ จากหน่วยงาน องค์กรหรือกรรมการภายนอกที่มีความรู้หลักการประเมินผลกระทบทางสายตา (VIA) เพื่อป้องกันการทำลายทัศนียภาพ การรบกวน คุกคาม อาคารหลักของวัด จัดทำหลักเกณฑ์การพัฒนาทางกายภาพของวัดสำหรับผู้มีอำนาจรับผิดชอบการพัฒนาทางกายภาพของวัด เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจหลักเกณฑ์การพัฒนาทางกายภาพที่เหมาะสม
ตัวอย่างการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามแนวทางด้านกายภาพ	
ภาพภูมิทัศน์ปัจจุบัน	
ภาพภูมิทัศน์ที่ปรับเปลี่ยนตามหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	

3) พิพิธภัณฑน์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง

ตารางที่ 5: แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมประเภท
พิพิธภัณฑน์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง

แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์	
การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบ	ศึกษาประเมินคุณค่าพิพิธภัณฑน์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง เพื่อขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองและประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองแหล่งศิลปกรรม ศึกษาเพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่โดยรอบในการลดผลกระทบทางสายตา สำหรับพิพิธภัณฑน์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และศิลปสถาปัตยกรรมสูงควรได้รับการประเมินความสำคัญเพื่อป้องกันผลกระทบและการควบคุมการก่อสร้างอาคารใหม่ในบริเวณโดยรอบ โดยผ่านการศึกษาผลกระทบทางสายตา (VIA) เพื่อจัดทำและกำหนดเขตควบคุม หรือกำหนดให้ต้องจัดทำรายการการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เพื่อนำไปสู่การลดผลกระทบอย่างเหมาะสม ดำเนินการอนุรักษ์พิพิธภัณฑน์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง ตามหลักวิชาการ
แนวทางด้านความงามในสภาพแวดล้อม	ปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนด้านหน้า และ/หรือโดยรอบพิพิธภัณฑน์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง ให้มีความสวยงามเป็นพิเศษ เช่น วัสดุทางเท้า อุปกรณ์ประกอบถนน ต้นไม้ กระบะต้นไม้ เพื่อเป็นการแสดงการส่งเสริมให้ผู้ผ่านไปมาได้รับรู้ถึงความสำคัญของสถานที่นั้นๆ สำหรับพื้นที่ภายนอกที่อยู่ติดกับพิพิธภัณฑน์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง ทางด้านที่สำคัญ เช่น หน้าอาคาร ริมถนน ริมแม่น้ำ ข้างอาคารที่ติดถนน หากมีอาคารเอกชนอยู่แล้วควรได้รับการจัดระเบียบเพื่อให้บริเวณโดยรอบอาคารมีระเบียบ ใช้สีโทนเดียวกันที่ไม่ฉูดฉาด หลากหลาย สะดุดตา ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกับลักษณะอาคารสำคัญหรือประตูเข้าของสถานที่สำคัญดังกล่าว หากมีอาคารคนละยุคสมัยก่อสร้างอยู่โดยรอบอาคารสำคัญในพื้นที่เดียวกัน อาคารสิ่งก่อสร้างจะจัดสร้างขึ้นใหม่ควรได้รับการพิจารณาก่อนการอนุญาต ให้ความเห็นในด้านตำแหน่ง ขนาด ความสูง และรูปร่างลักษณะของอาคารใหม่ จากหน่วยงาน องค์กรหรือกรรมการภายนอกที่มีความรู้หลักการประเมินผลกระทบทางสายตา (VIA) เพื่อป้องกันการทำลายทัศนียภาพ การรบกวน คุกคาม อาคารหลักและภูมิสถาปัตยกรรม
ตัวอย่างการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามแนวทางด้านกายภาพ	
ภาพภูมิทัศน์ปัจจุบัน	ภาพภูมิทัศน์ที่ปรับเปลี่ยนตามหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามเป็นพิเศษ เพื่อส่งเสริมให้รับรู้ถึงสถานที่สำคัญของอาคาร	จัดระเบียบอาคารโดยรอบให้ใช้สีโทนเดียวกันที่ไม่ฉูดฉาดหรือเกิดความขัดแย้งกับลักษณะอาคารสำคัญ

4) แหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้วและยังไม่ได้ขุดค้น โบราณวัตถุ เต่าเผาโบราณ

ตารางที่ 6: แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมประเภทแหล่งโบราณคดีที่ขุดค้นแล้วและยังไม่ได้ขุดค้น โบราณวัตถุ เต่าเผาโบราณ

แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์	
การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบ	ศึกษาประเมินคุณค่าและกำหนดขอบเขตแหล่งโบราณคดี เพื่อขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองและประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองแหล่งศิลปกรรมกรณีแหล่งโบราณคดีครอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้างหรือมีลักษณะกระจุกกระจายอยู่ในพื้นที่ ศึกษาเพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่โดยรอบในการลดผลกระทบทางสายตา สำหรับกรณีแหล่งศิลปกรรมที่เป็นที่ทราบจากการศึกษา แต่ยังไม่ได้รับการขุดค้น ขุดแต่ง เช่น คูเมือง กำแพงเมืองที่เสื่อมโทรมเหลือสภาพดั้งเดิมให้เห็นได้น้อย และมีราษฎรกล้าเข้าไปใช้ประโยชน์จนเสียหายเป็นจำนวนมาก สิ่งสำคัญเร่งด่วน คือ การประกาศเขตพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีดังกล่าวให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ไม่ว่าจะยังเหลือสภาพอยู่น้อย หรือไม่เหลือสภาพแล้วแต่ยังทราบตำแหน่งหรือแนวที่ชัดเจน สำหรับแหล่งศิลปกรรมประเภทที่ครอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้างและยังกำหนดตำแหน่งให้แน่นอนไม่ได้ อาจต้องอาศัยการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยกฎหมายผังเมือง เพื่อควบคุมไม่ให้เกิดการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ทำให้บริเวณถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างถาวร โดยการอนุญาตให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเบาบาง เพื่อเป็นการคุ้มครองบริเวณโดยรอบแหล่งที่มีความสำคัญในฐานะภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อรอกการอนุรักษ์ ขุดค้น ขุดแต่ง ต่อไปในอนาคต
แนวทางด้านความงามในสภาพแวดล้อม	สำหรับพื้นที่โดยรอบแหล่งโบราณคดีที่คาดเดาตามหลักวิชาการว่าน่าจะมีความสำคัญ ควรได้รับการกำหนดและแสดงขอบเขตไว้อย่างชัดเจน โดยการ ปรับพื้นที่ให้เรียบร้อย ปลูกพืชคลุมดินไว้ และทำรั้วปึกหลักเขตพร้อมข้อมูลและแผนที่ประกอบ ปรับปรุงภูมิทัศน์ถนนด้านหน้า และ/หรือโดยรอบแหล่งโบราณคดีให้มีความสวยงามและมีรูปแบบเหมาะสม เพื่อเป็นการแสดงการส่งเสริมให้ผู้ผ่านไปมาได้รับรู้ถึงสถานที่สำคัญนั้นๆ ภูมิทัศน์ถนนควรได้รับการปรับปรุงให้สวยงามเป็นพิเศษ โดยเฉพาะบริเวณถนนทางเข้าหลัก ถนนแกน และเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างโบราณสถานที่สำคัญต่างๆ ควบคุมสาธารณูปโภคทั้งหลาย เช่น เสาไฟฟ้า เสาสัญญาณทั้งหลาย ห้ามไม่ให้สร้างในบริเวณที่เกะกะสายตา
ตัวอย่างการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามแนวทางด้านกายภาพ	
กรณีที่ขุดค้นแล้ว และมีขนาดใหญ่โตมาก ปลุกพืชคลุมดิน กำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อลดผลกระทบทางสายตา ในเขตแหล่งโบราณคดีให้ทำการแสดงอาณาเขต ด้วยหลักเขต ร้ว หรือป้าย แนวกั้นขนาบห้อมก่อสร้างอาคารและปลูกต้นไม้กออาณาเขต	กรณีที่ครอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้าง และยังไม่กำหนดตำแหน่งที่แน่นอนไม่ได้ ควบคุมการใช้ที่ดิน โดยอาศัยกฎหมายผังเมือง อนุญาตให้มีการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยเท่านั้น ■ แหล่งโบราณคดี □ ชุมชน

5) ชุมชนโบราณ เมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์

ตารางที่ 7 แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมประเภท
ชุมชนโบราณ เมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์

แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์	
การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบ	ศึกษาเพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการลดผลกระทบทางสายตา โดยควบคุมความสูงและรูปแบบอาคารในระยะและมุมมองที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงทัศนียภาพ พิจารณามุมมองทั้งภายในและภายนอก เนื่องจากมีกรอบคลุมพื้นที่บริเวณกว้าง เพื่อควบคุมไม่ให้เกิดอาคารขนาดใหญ่ สูง และอาคารที่มีลักษณะแปลกแยกในระดับผังเมือง ควรกำหนดทิศทางการขยายเมืองให้ขยายออกไปทางด้านนอก ในบริเวณที่พิจารณาแล้วว่าไม่รบกวนเมืองโบราณ และไม่ทับซ้อนพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ได้รับการคุ้มครองและควบคุมการก่อสร้างอาคาร โดยสามารถกำหนดขนาดและประเภทของอาคารที่จะสร้างใหม่ที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมีมาตรการในการลดผลกระทบก่อนการก่อสร้างอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ควรให้การศึกษาผลกระทบทางสายตาเพื่อจัดทำและกำหนดเขตจัดการเชิงทัศนียภาพ เพื่อควบคุมความสูงอาคารในบริเวณที่อาจส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพ
แนวทางด้านความงามในสภาพแวดล้อม	กำหนดมาตรการควบคุมลักษณะหน้าตาอาคารในเมืองปัจจุบันที่อยู่บริเวณตะเข็บหรือบริเวณที่ต่อเนื่องกันให้สอดคล้องด้วย เช่น การกำหนดความลาดเอียงของหลังคาอาคาร หรือการควบคุมวัสดุ สีหลังคา และสีอาคาร สองฟากถนนที่เป็นเส้นทางหลักเข้าสู่เมืองโบราณ ควรได้รับการควบคุมการใช้ที่ดินและขนาดอาคาร ไม่ให้เกิดความไร้ระเบียบและเป็นการส่งเสริมบรรยากาศการเดินทางเข้าสู่ดินแดนประวัติศาสตร์ที่เป็นมรดกของชาติ ควบคุมอาคารราชการในเขตพื้นที่เมืองปัจจุบันที่ไม่ต้องขออนุญาตก่อสร้าง โดยให้มีกรรมการหรือองค์กรเฉพาะพิจารณาความเหมาะสม ภูมิทัศน์ถนนควรได้รับการปรับปรุงให้สวยงามเป็นพิเศษ โดยเฉพาะบริเวณตะเข็บและถนนสายสำคัญของเมืองปัจจุบันที่ต่อเนื่องไปสู่เมืองโบราณ ควบคุมลักษณะและความหมายของอุปกรณ์ประกอบถนน เช่น เสาไฟฟ้าแสงสว่าง ป้ายชื่อถนน ป้ายบอกทาง ม้านั่ง สะพาน ทางเท้า และอื่นๆ ควบคุมสาธารณูปโภคทั้งหลาย เช่น เสาไฟฟ้า เสาสัญญาณทั้งหลาย ห้ามไม่ให้สร้างในบริเวณที่เกาะกษายตา
ตัวอย่างการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามแนวทางด้านกายภาพ	
ภาพภูมิทัศน์ปัจจุบัน	
ภาพภูมิทัศน์ที่ปรับเปลี่ยนตามหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม	ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและลักษณะหน้าตาอาคารบริเวณรอยต่อระหว่างเมืองโบราณและเมืองปัจจุบันให้เหมาะสมสอดคล้องกัน ควบคุมสาธารณูปโภคไม่ให้สร้างในบริเวณที่เกาะกษายตา และจัดภูมิทัศน์ให้เหมาะสม

6) เมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์

ตารางที่ 8 แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมประเภทเมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์

แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์	
การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบ	การคุ้มครองบริเวณเมืองเก่าต้องอาศัยการประกาศเขตเมืองเก่าตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี และอาจกำหนดมาตรการเพื่อให้สามารถลดผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการใหม่ โดยการกำหนดชนิด ประเภท ขนาดอาคารที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และผ่านเกณฑ์การพิจารณารายงานที่เข้มงวดมากขึ้น นอกจากนี้ควรให้มีการศึกษาผลกระทบทางสายตา เพื่อจัดทำและกำหนดเขตจัดการเชิงทัศน์ เพื่อควบคุมความสูงอาคารในบริเวณโดยรอบที่จะส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ ในระดับผังเมือง ควรกำหนดทิศทางการขยายเมืองให้ขยายออกไปในบริเวณที่พิจารณาแล้วว่าไม่รบกวนเมืองเก่า และไม่ทับซ้อนพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวความเป็นมาที่สมควรต้องมีการอนุรักษ์ไว้
แนวทางด้านความงามในสภาพแวดล้อม	สองฟากถนนที่เป็นเส้นทางหลักเข้าสู่เมืองเก่า ควรได้รับการควบคุมการใช้ที่ดินและขนาดอาคาร ไม่ให้เกิดความไร้ระเบียบ และเป็นการส่งเสริมบรรยากาศการเดินทางเข้าสู่ดินแดนประวัติศาสตร์ที่เป็นมรดกของชาติ องค์ประกอบที่เป็นส่วนของเมืองเก่าที่ยังหลงเหลืออยู่ หรือมีองค์ความรู้ที่ชัดเจนได้ว่าเป็นบริเวณนั้น ได้แก่ กำแพงเมือง คูเมือง ประตูเมือง ฯลฯ ควรได้รับการให้ความสำคัญและคุ้มครองเป็นพิเศษ โดยการกำหนดเขต บริเวณ และควรกำหนดมาตรการป้องกันการรบกวนและควบคุมการก่อสร้างในบริเวณใกล้เคียงอย่างเข้มงวด การส่งเสริมองค์ประกอบที่มีคุณค่าเหล่านี้ จะช่วยให้โครงสร้างของเมืองเดิมมีความชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย สร้างความเชื่อมโยงระหว่างโบราณสถาน สถานที่สำคัญ และขอบเขตของเมือง ให้เกิดความพิเศษ สวยงามและชัดเจน ด้วยการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สื่อถึงความเป็นมาและความพิเศษของเมือง ควบคุมขนาด ความสูง และลักษณะอาคารราชการในเขตพื้นที่เมืองปัจจุบันที่ไม่ต้องขออนุญาตก่อสร้างอาคาร โดยให้มีกรรมกรหรือองค์กรเฉพาะพิจารณาความเหมาะสม เพื่อป้องกันผลกระทบด้านภูมิทัศน์ต่อแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่า ตลอดจนผลกระทบในภาพรวมที่มีต่ออัตลักษณ์ของเมืองเก่า ควบคุมลักษณะและความหมายของอุปกรณ์ประกอบถนน เช่น เสาไฟฟ้าแสงสว่าง ป้ายชื่อถนน ทางเท้า และอื่นๆ ภูมิทัศน์ถนนควรได้รับการปรับปรุงให้สวยงามเป็นพิเศษ โดยเฉพาะบริเวณถนนสายสำคัญของเมือง ถนนแกน และเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างโบราณสถาน และสถานที่สำคัญต่างๆ ควบคุมสาธารณูปโภคทั้งหลาย เช่น เสาไฟฟ้า เสาสัญญาณทั้งหลาย ห้ามไม่ให้สร้างในบริเวณที่เกาะสายตา
ตัวอย่างการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามแนวทางด้านกายภาพ	
ภาพภูมิทัศน์ปัจจุบัน	ภาพภูมิทัศน์ที่ปรับเปลี่ยนตามหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
	การปรับปรุงภูมิทัศน์ของถนนให้สวยงามเป็นพิเศษ ควบคุมสาธารณูปโภค และป้ายให้เหมาะสม การควบคุมความสูง และลักษณะหน้าตาของอาคาร

6) เมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์

ตารางที่ 8 แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมประเภทเมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์

แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์	
การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบ	การคุ้มครองบริเวณเมืองเก่าต้องอาศัยการประกาศเขตเมืองเก่าตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี และอาจกำหนดมาตรการเพื่อให้สามารถลดผลกระทบจากการก่อสร้างโครงการใหม่ โดยการกำหนดชนิด ประเภท ขนาดอาคารที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และผ่านเกณฑ์การพิจารณารายงานที่เข้มงวดมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการศึกษาผลกระทบทางสายตา เพื่อจัดทำและกำหนดเขตจัดการเชิงทัศน์ เพื่อควบคุมความสูงอาคารในบริเวณโดยรอบที่จะส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ ในระดับผังเมือง ควรกำหนดทิศทางการขยายเมืองให้ขยายออกไปในบริเวณที่พิจารณาแล้วว่าไม่รบกวนเมืองเก่า และไม่ทับซ้อนพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีเรื่องราวความเป็นมาที่สมควรต้องมีการอนุรักษ์ไว้
แนวทางด้านความงามในสภาพแวดล้อม	สองฟากถนนที่เป็นเส้นทางหลักเข้าสู่เมืองเก่า ควรได้รับการควบคุมการใช้ที่ดินและขนาดอาคาร ไม่ให้เกิดความไร้ระเบียบ และเป็นการส่งเสริมบรรยากาศการเดินทางเข้าสู่ดินแดนประวัติศาสตร์ที่เป็นมรดกของชาติ องค์ประกอบที่เป็นส่วนของเมืองเก่าที่ยังหลงเหลืออยู่ หรือมีองค์ความรู้ที่ซึ่ซัดได้ว่าเป็นบริเวณนั้น ได้แก่ กำแพงเมือง คูเมือง ประตูเมือง ฯลฯ ควรได้รับการให้ความสำคัญและคุ้มครองเป็นพิเศษ โดยการกำหนดเขต บริเวณ และควรกำหนดมาตรการป้องกันการรื้อถอนและควบคุมการก่อสร้างในบริเวณใกล้เคียงอย่างเข้มงวด การส่งเสริมองค์ประกอบที่มีคุณค่าเหล่านี้ จะช่วยให้โครงสร้างของเมืองเดิมมีความชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย สร้างความเชื่อมโยงระหว่างโบราณสถาน สถานที่สำคัญ และขอบเขตของเมือง ให้เกิดความพิเศษ สวยงามและชัดเจน ด้วยการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สื่อถึงความเป็นมาและความพิเศษของเมือง ควบคุมขนาด ความสูง และลักษณะอาคารราชการในเขตพื้นที่เมืองปัจจุบันที่ไม่ต้องขออนุญาตก่อสร้างอาคาร โดยให้มีการพิจารณาหรือองค์การเฉพาะพิจารณาความเหมาะสม เพื่อป้องกันผลกระทบด้านภูมิทัศน์ต่อแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่า ตลอดจนผลกระทบในภาพรวมที่มีต่ออัตลักษณ์ของเมืองเก่า ควบคุมลักษณะและความหมายของอุปกรณ์ประกอบถนน เช่น เสาไฟฟ้าแสงสว่าง ป้ายชื่อถนน ทางเท้า และอื่นๆ ภูมิทัศน์ถนนควรได้รับการปรับปรุงให้สวยงามเป็นพิเศษ โดยเฉพาะบริเวณถนนสายสำคัญของเมือง ถนนแกน และเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างโบราณสถาน และสถานที่สำคัญต่างๆ ควบคุมสาธารณูปโภคทั้งหลาย เช่น เสาไฟฟ้า เสาสัญญาณทั้งหลาย ห้ามไม่ให้สร้างในบริเวณที่เกะกะสายตา
ตัวอย่างการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามแนวทางด้านกายภาพ	
ภาพภูมิทัศน์ปัจจุบัน	ภาพภูมิทัศน์ที่ปรับเปลี่ยนตามหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
	การปรับปรุงภูมิทัศน์ของถนนให้สวยงามเป็นพิเศษ ควบคุมสาธารณูปโภค และป้ายให้เหมาะสม การควบคุมความสูง และลักษณะหน้าตาของอาคาร

7) ย่านชุมชนเก่า

ตารางที่ 9 แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมประเภท ย่านชุมชนเก่า

แนวทางด้านกายภาพในการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์	
การศึกษาและกำหนดขอบเขตของพื้นที่ในการลดผลกระทบ	ศึกษาประเมินคุณค่าและกำหนดขอบเขตย่านชุมชนเก่า เพื่อขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองและประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองแหล่งศิลปกรรม ศึกษาเพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่โดยรอบในการลดผลกระทบทางสายตา สำหรับย่านที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมชัดเจนโดดเด่นจะต้องใช้กลไกในการอนุรักษ์คุณลักษณะทางกายภาพ เช่น การขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง การบูรณะปรับปรุงให้อยู่ในสภาพดี ด้วยความร่วมมือกับเจ้าของอาคาร ซึ่งมักจะต้องการเงินลงทุนสนับสนุน ส่วนการควบคุมสามารถทำได้โดยกฎหมายท้องถิ่นในการห้ามก่อสร้าง ปรับปรุง ต่อเติม หรือซ่อมแซมอาคารจนเปลี่ยนรูปหรือเสียลักษณะดั้งเดิมที่มีคุณค่า สำหรับย่านที่เป็นกลุ่มอาคารพื้นถิ่น การควบคุมลักษณะทางกายภาพเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อการรักษาบรรยากาศและเอกลักษณ์ แต่อาจพิจารณาลดระดับความเข้มข้นของการควบคุมอาคารลง โดยใช้กฎหมายท้องถิ่นควบคุมความสูงและขนาดอาคารให้ใกล้เคียงกับอาคารเดิมอื่นๆ ส่วนลักษณะหน้าอาคารควรได้รับการพิจารณาก่อนการอนุญาตก่อสร้างโดยกรรมการของชุมชนร่วมกับท้องถิ่นให้ความเห็นชอบเพื่อดำรงเอกลักษณ์ของย่านชุมชนนั้นๆ
หลักเกณฑ์ด้านความงามในสภาพแวดล้อม	ภูมิทัศน์ควรได้รับการปรับปรุงให้สวยงาม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนที่แสดงลักษณะเฉพาะของสถานที่ที่ไม่เหมือนกับสถานที่อื่นๆ การควบคุมป้ายเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะเมื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จะต้องมีการควบคุมป้ายอย่างเข้มงวด ภูมิทัศน์ถนนควรได้รับการปรับปรุงให้สวยงามเป็นพิเศษ โดยเฉพาะบริเวณถนนสายสำคัญของเมือง ถนนแกน และเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างสถานที่สำคัญต่างๆ ควบคุมลักษณะและความหมายของอุปกรณ์ประกอบถนน เช่น เสาไฟฟ้าแสงสว่าง ป้ายชื่อถนน ป้ายบอกทาง ม้านั่ง สะพาน ทางเท้า และอื่น ควบคุมสาธารณูปโภคทั้งหลาย เช่น เสาไฟฟ้า เสาสัญญาณทั้งหลาย ห้ามไม่ให้สร้างในบริเวณที่เกะกะสายตาในย่านชุมชนเก่า
ตัวอย่างการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามแนวทางด้านกายภาพ	
ภาพภูมิทัศน์ปัจจุบัน	ภาพภูมิทัศน์ที่ปรับเปลี่ยนตามหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
	การปรับปรุงภูมิทัศน์ของถนนให้สวยงามเป็นพิเศษ ควบคุมสาธารณูปโภค และป้ายให้เหมาะสม การควบคุมความสูง และลักษณะหน้าตาของอาคาร

4.3.2 หลักเกณฑ์วิธีการด้านการบริหารจัดการ

แนวทางการบริหารจัดการเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นแนวทางในการนำหลักเกณฑ์วิธีการลดผลกระทบไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วยข้อเสนอแนะมาตรการทางด้านการออกกฎหมาย และการสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) มาตรการทางด้านกฎหมายและการบังคับใช้

• มาตรการทางด้านกฎหมายที่บังคับใช้อยู่แล้ว

มาตรการทางด้านกฎหมาย เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากในการป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านภูมิทัศน์ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าไม่สามารถทดแทนได้ จึงจำเป็นต้องใช้มาตรการเพื่อบังคับให้มีการดำเนินการอนุรักษ์คุณค่าภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไว้ โดยมาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้อยู่แล้ว ที่สามารถนำมาใช้เพื่อป้องกันและลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ ประกอบด้วย

- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2535
- พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 (ผังเมืองรวม) (ผังเมืองเฉพาะ)
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 (การประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม) (การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม)
- พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 (กฎกระทรวง/ข้อกำหนด) (เทศบัญญัติ/ข้อบัญญัติท้องถิ่น)
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ. 2546 (การประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่า)

• มาตรการทางด้านกฎหมายที่เสนอแนะเพิ่มเติม

นอกจากมาตรการด้านกฎหมายที่บังคับใช้อยู่แล้ว มาตรการด้านกฎหมายที่เสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อเป็นมาตรการหลักที่สำคัญในการประกาศความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม คือการขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถออกเป็นประกาศตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญและมีคุณค่า โดยสามารถประกาศให้ครอบคลุมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและภูมิทัศน์โดยรอบที่น่าจะได้รับผลกระทบ และยังสามารถประกาศให้ครอบคลุมแหล่งศิลปกรรมประเภทกลุ่มอาคาร พื้นที่ หรือสภาพแวดล้อม เช่น เมืองเก่า และชุมชนโบราณ ที่ไม่เข้าข่ายการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานอีกด้วย

กระบวนการขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง สามารถเริ่มต้นดำเนินการโดยกรมการระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลไกที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีอยู่แล้ว คือคณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมประจำจังหวัด (แต่งตั้งโดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ) โดยมีหน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินงานให้เกิดผลในการปฏิบัติ การอาศัยกลไกระดับท้องถิ่นดังกล่าวในการดำเนินการสำรวจ

ประเมินคุณค่า และเสนอให้คณะกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมทำการ
กลั่นกรอง เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นผู้พิจารณาประกาศขึ้นทะเบียนแหล่ง
ศิลปกรรมคุ้มครอง จะช่วยให้การดำเนินการเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ทันทั่วถึง และครอบคลุมแหล่ง
ศิลปกรรมของแต่ละพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง โดยเมื่อทำการขึ้นทะเบียนแล้ว สามารถดำเนินการกำหนด
มาตรการอย่างอ่อนในระยะเริ่มต้น ในการป้องกันผลกระทบภูมิทัศน์ เช่น การกำหนดบริเวณที่อาจ
ได้รับผลกระทบ ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม ควบคุมการก่อสร้างต่อเติมอาคาร และ
ควบคุมป้าย เป็นต้น และเฉพาะสำหรับแหล่งศิลปกรรมที่มีความสำคัญสูงยิ่งยวด จะได้กำหนดให้มี
การศึกษาเพิ่มเติมอย่างละเอียดเพื่อการประเมินคุณค่าและกำหนดเขตจัดการเชิงทัศน์เพื่อนำไปสู่การ
ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมและกำหนดมาตรการที่เข้มงวดขึ้นในการป้องกันผลกระทบด้าน
ภูมิทัศน์ต่อไป

การขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองดังกล่าว จะเป็นมิติใหม่ในความพยายาม
คุ้มครองแหล่งศิลปกรรมทั่วประเทศ ซึ่งจะมีประโยชน์ในการควบคุมการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ไปในทาง
ที่มีผลกระทบด้านลบ โดยการประกาศทางตรงและทางอ้อมให้ได้ทราบ และหลีกเลี่ยงการจะดำเนินการ
ที่ก่อให้เกิดผลกระทบ หรือเลือกดำเนินการด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง

รายละเอียดของข้อเสนอแนะมาตรการทางด้านกฎหมายเพื่อป้องกันและลดผล
กระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมแต่ละประเภท มีดังนี้ (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 มาตรการกำกับดูแลเพื่อป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตามประเภทแหล่งศิลปกรรม

มาตรการกำกับดูแล		หน่วยงานรับผิดชอบ	ประเภทแหล่งศิลปกรรม			
มาตรการกำกับดูแล	หน่วยงานรับผิดชอบ	อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน สถานที่ ถ้ำเมือง	วัด วัดร้าง ศาสนสถาน	พิพิธภัณฑ์ สถาปัตยกรรม พระราชวัง	แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ โบราณโบราณ	
1) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2535	กรมศิลปากร	ห้องปฏิบัติการวิจัยศิลป จัดทำผังเมืองรวม	กำหนดขอบเขตโดยรอบและ บริเวณที่ได้รับผลกระทบ	กำหนดขอบเขตโดยรอบและบริเวณที่ ได้รับผลกระทบ	ควบคุมไม่ให้เกิดการพัฒนามาตรใหญ่ ที่เข้าไปบริเวณถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่าง ถาวร โดยการอนุญาตให้มีการใช้ ประโยชน์ที่ดินอย่างบาง	
			ผังเมืองรวม	จำกัดกิจกรรม อนุญาตเฉพาะที่ เหมาะสม	จำกัดกิจกรรม อนุญาตเฉพาะที่ เหมาะสม	
2) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518	ผังเมืองเฉพาะ	ห้องปฏิบัติการวิจัยศิลป กรมโยธาธิการและการผังเมือง	จำกัดความสูงของอาคาร	จำกัด FAR		
			ผังเมืองเฉพาะ	จำกัดความสูงของอาคาร ป้องกันการรบกวนของอาคาร จำกัด FAR	กำหนดผังเมืองนั้น มีขนาดใหญ่ หรือเกาะกลุ่มกันอยู่ในพื้นที่ขนาดใหญ่ มีความสำคัญเป็นพิเศษ ตั้งอยู่จุดที่สำคัญของเมืองและอาจเกิดผลกระทบ ควรมีมาตรการจำกัดผังเมืองเฉพาะบริเวณที่สำคัญ และบริเวณต่อเนื่องที่ได้รับผลกระทบ	
3) พระราชบัญญัติสิ่งสิ่งสิ่งและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535	การขึ้นทะเบียนแหล่ง ศิลปกรรมคุ้มครอง	สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองเพื่อประกาศให้เห็นถึงความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมนั้นๆ และกำหนดมาตรการเบื้องต้นในการ คุ้มครองแหล่งศิลปกรรมไว้ก่อน			
	การประกาศเขตพื้นที่ คุ้มครองสิ่งแวดล้อม		กำหนดบริเวณโดยรอบที่ได้รับผลกระทบทางสายตา			
	การวิเคราะห์ผลกระทบ สิ่งแวดล้อม		ประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองพิเศษ โดยการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองหรือเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กำหนดควบคุมการก่อสร้างในบริเวณและพื้นที่ต่อเนื่อง			
4) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522	กฎกระทรวง/ข้อกำหนด	คณะกรรมการควบคุมอาคาร ท้องถิ่นผู้รับผิดชอบ	กำหนดขนาดและประเภทโครงการที่เข้าข่ายต้องทำการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม วิธีการในการศึกษา			
	เทศบัญญัติ/ข้อบัญญัติ ท้องถิ่น	ท้องถิ่นผู้รับผิดชอบ	เกณฑ์ในการพิจารณาขานงานได้คำนึงถึงผลกระทบทางภูมิทัศน์ต่อแหล่งศิลปกรรม			
5) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย การอนุรักษ์และพัฒนากรุง รัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546	การประกาศเขตพื้นที่ เมืองเก่า	คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนา กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า โดย ความเห็นของคณะรัฐมนตรี	ควบคุมการก่อสร้างในเขตพื้นที่โดยรอบ			
			กำหนดประเภท ขนาด ความสูง มวลอาคาร ระยะถอยร่นอาคาร			

ตารางที่ 10 มาตราการด้านกฎหมายเพื่อป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมประเภทสิ่งแวดล้อม (ต่อ)

มาตรการด้านกฎหมาย	หน่วยงานรับผิดชอบ	ประเภทแหล่งศิลปกรรม		ย่านชุมชนเก่า
		ชุมชนโบราณ เมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์	เมืองเก่า เมืองประวัติศาสตร์	
1) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2535	กรมศิลปากร	ทำกาขึ้นทะเบียนและประกาศกำหนดเขตโบราณสถาน	ข้อกำหนดคือกฎหมายควบคุมอย่างเข้มงวดเฉพาะในเขตโบราณสถานที่กำหนดเท่านั้น	-
2) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518	ท้องถิ่นผู้รับผิดชอบ จัดทำผังเมืองรวม	จัดทำผังเมืองรวมปัจจุบันต้องระมัดระวังส่วนที่ต่อเนื่องกับเมืองโบราณหรืออุทยานประวัติศาสตร์/บริเวณที่เมืองเก่าและเมืองปัจจุบันซ้อนทับกัน	จัดทำผังเมืองรวม อนุญาตเฉพาะที่เหมาะสม	กำหนดขอบเขตโดยรอบและบริเวณที่ได้รับผลกระทบ จำกัดกิจกรรม อนุญาตเฉพาะที่เหมาะสม จำกัด FAR จำกัดความสูงของอาคาร พิจารณาความเหมาะสมของการขยายตัวของเมือง
		ท้องถิ่นผู้รับผิดชอบ กรมโยธาธิการและการผังเมือง	ให้เมืองปัจจุบันที่อยู่ติดหรือเกี่ยวพันกับเมืองโบราณหรืออุทยานประวัติศาสตร์ทุกเมือง จัดทำผังเมืองเฉพาะส่วนสำคัญของเมืองและส่วนที่อยู่ติดกับเมืองโบราณหรืออุทยานฯ เพื่อให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจยังคงดำเนินไปได้ด้วยดีพร้อมกันดูแลคุณภาพของเมืองเก่าและเมืองใหม่ที่อยู่ติดกันโดยไม่ทำให้เกิดความขัดแย้ง	กำหนดขอบเขตโดยรอบและบริเวณที่ได้รับผลกระทบ กำหนดผังเมืองที่เหมาะสม กำหนดความสูงของอาคาร กำหนดความหนาแน่นของอาคาร
3) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535	การประเมินแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง	การประเมินแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง	กำหนดบริเวณโดยรอบที่ได้รับผลกระทบทางกายภาพ	กำหนดขอบเขตโดยรอบและบริเวณที่ได้รับผลกระทบ กำหนดผังเมืองที่เหมาะสม จำกัด FAR จำกัดความสูงของอาคาร
		การประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม	ประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครองพิเศษ โดยการประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรือเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเฉพาะ	
		การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม	กำหนดขนาดและประเภทโครงการที่เข้าข่ายต้องทำการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม	
4) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522	กฎกระทรวง/ข้อกำหนด	คณะกรรมการควบคุมอาคาร ท้องถิ่นผู้รับผิดชอบ	วิธีการในการศึกษา	ควบคุมการก่อสร้างอาคาร ควบคุมลักษณะอาคาร ควบคุมป้ายอาคารและป้ายโฆษณา
		ท้องถิ่นผู้รับผิดชอบ	ควบคุมการก่อสร้างในเขตพื้นที่โดยรอบ	
5) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2546	การประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่า	คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี	กำหนดประเภท ขนาด ความสูง มวลอาคาร ระยะรอบรัศมีอาคาร	ควบคุมลักษณะอาคารให้สอดคล้องกับลักษณะเด่นหรือคุณสมบัติของแหล่งศิลปกรรม ควบคุมป้ายอาคารและป้ายโฆษณา
		คณะกรรมการเขตพื้นที่เมืองเก่า	วางนโยบาย	กำหนดขอบเขตพื้นที่ จัดทำแผนแม่บท แนวทาง แผนปฏิบัติการต่างๆ

• การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

เช่นเดียวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประการหนึ่งเกิดจากการปล่อยปะละเลยของผู้มีอำนาจดูแลบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดปัญหามากมาย ลูกหลานขยายตัวไปกว้างขวาง การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด นอกจากจะช่วยให้สามารถลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่มีบังคับใช้อยู่แล้วสามารถกำจัดความน่าเกลียดไร้ระเบียบ รกรุงรัง ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานอย่างได้ผลทันทีแล้ว การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องยังเป็นการเริ่มสร้างสำนึกขั้นพื้นฐานให้สังคมเห็นว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเป็นเรื่องสำคัญและต้องมีการปฏิบัติอย่างจริงจัง สังคมจะเริ่มตื่นตัวและระมัดระวังในเรื่องของการทำลายภูมิทัศน์ เพราะเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย นอกจากนี้ ยังจะช่วยให้พลังอำนาจ (Empower) แก่กลุ่มคนที่เห็นด้วยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดความมั่นใจว่ากำลังกระทำสิ่งที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ การมีกฎหมายเพื่อให้อำนาจผู้แทนประชาชนในการสอดส่อง ดูแล ควบคุม และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เน้นการมอบหมายภารกิจให้กับสังคมอย่างถูกต้อง เป็นทางการ (Legitimize) โดยการจัดให้มีคณะอนุกรรมการฯ ระดับจังหวัด และ/หรือระดับท้องถิ่น ทำให้มีภารกิจ และอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ชัดเจน เป็นการให้อำนาจแก่สังคม เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่ ในทางกลับกัน เมื่อกฎหมายให้อำนาจสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบและสร้างสำนึกและพลังให้เข้มแข็งขึ้น สังคมจะช่วยสอดส่องคุ้มครองสภาพแวดล้อม โดยถือเป็นหน้าที่ที่ความรับผิดชอบอันเป็นการตรวจสอบการทำงานและการบังคับใช้กฎหมายของรัฐไปด้วย เป็นวงจรที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน

2) การสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วม

การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมคือการทำให้บุคคลตระหนักและเห็นคุณค่า รวมทั้งผลกระทบจากการทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม นอกจากนี้ ยังเป็นการทำให้ตระหนักว่าทุกคนเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมของชาติต้องได้รับผลกระทบไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น ตนจึงร่วมเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ด้วย การสร้างจิตสำนึกที่ดีโดยปลูกฝังให้ทุกคนตระหนักถึงปัญหาโดยการให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าของภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประกอบกับการแสดงการยอมรับ ส่งเสริม และสนับสนุนความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากภาครัฐ และการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายเพื่อกระจายความรับผิดชอบสู่ทุกภาคส่วน จึงมีความสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยมีแนวทางการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ดังนี้

1) การให้การศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนโดยทั่วไป เพื่อให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2) การยอมรับ ส่งเสริม และสนับสนุนความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นการกระตุ้นให้สาธารณชนรับรู้ถึงการยอมรับความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากภาครัฐหรือผนวกเข้ากับการยอมรับในระดับนานาชาติ ตัวอย่างเช่น การขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง

3) การสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เป็นการกระจายความรับผิดชอบสู่ทุกภาคส่วน เพื่อสร้างพันธกิจร่วม นอกจากเป็นการกระตุ้นให้ภาคส่วนต่างๆ รับรู้ถึงหน้าที่ในการร่วมอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมแล้ว ยังช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน สร้างความหวงแหนและความภาคภูมิใจเมื่อได้ร่วมกันพิทักษ์หรืออนุรักษ์คุณค่าอันนั้นไว้

5 สรุปข้อเสนอแนะวิธีการและกลไกในการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์

ข้อเสนอแนะวิธีการและกลไกในการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาผลกระทบด้านภูมิทัศน์ เพื่อให้เป็นแนวทางในการดำเนินงานในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพิจารณากำหนดนโยบาย ตลอดจนการบริหารจัดการ เพื่อป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมีแนวคิดหลักคือการใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้วหลายฉบับร่วมกัน อย่างบูรณาการในการควบคุมสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งศิลปกรรม ร่วมกับการเสนอมาตรการด้านกฎหมาย และกลไกสนับสนุนเพิ่มเติม ดังนี้

5.1 การผนวกไว้ในยุทธศาสตร์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมรดกวัฒนธรรมของชาติ

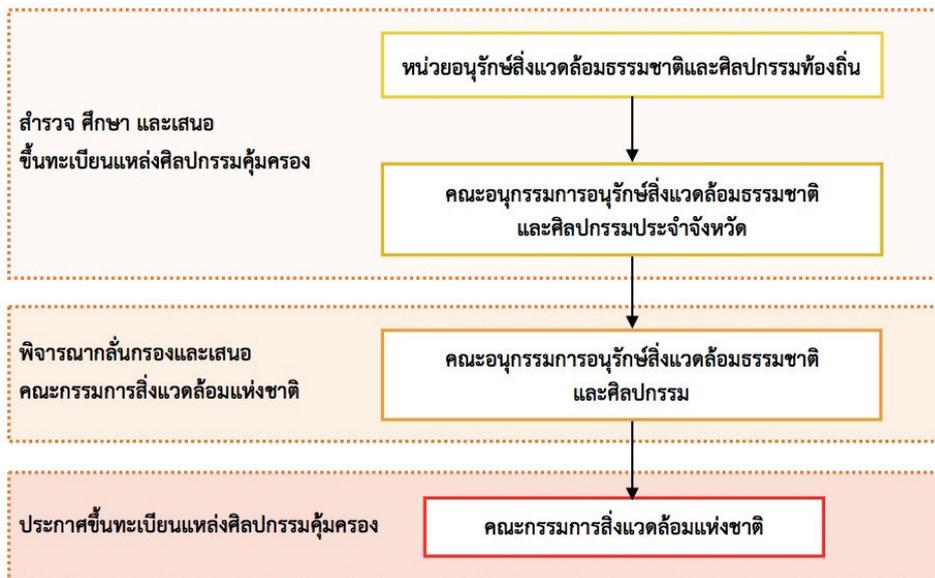
การผนวกการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเข้าไว้ในยุทธศาสตร์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมรดกวัฒนธรรมของชาติ สามารถอาศัยกลไกหน่วยงานระดับชาติ 2 หน่วยงานหลักคือ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมศิลปากร ในการผลักดันยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดเป็นกลยุทธ์ และแผนงาน/โครงการ ตลอดจนกำหนดมาตรการในการควบคุม ป้องกันและแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวมทั้งวางแผนการอนุรักษ์เฉพาะพื้นที่ ในกรณีพื้นที่ที่มีความสำคัญระดับชาติต้องศึกษาผลกระทบ กำหนดพื้นที่ควบคุม และกำหนดมาตรการคุ้มครองไว้ การผนวกการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเข้าไว้ในยุทธศาสตร์ของทั้งสองหน่วยงานข้างต้น จะทำให้สามารถผลักดันการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไปสู่การปฏิบัติได้ทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น เนื่องจากมีกลไกระดับท้องถิ่นรองรับอยู่แล้ว ได้แก่ หน่วยงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น อนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมประจำจังหวัด และสำนักศิลปากรหน่วยต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค

5.2 การขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง

การขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง โดยการออกเป็นประกาศตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นมาตรการด้านกฎหมายที่เสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อเป็นมาตรการหลักที่สำคัญในการประกาศความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม เพื่อดำเนินการขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมที่สำคัญและมีคุณค่า โดยคณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมประจำจังหวัดศึกษาแจกแจงความสำคัญและคุณค่าแหล่งศิลปกรรมตามกลุ่มประเภทที่กำหนด เสนอให้คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมกลั่นกรอง เพื่อเสนอต่อ

ไปยังกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเพื่อประกาศขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองตามกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งศิลปกรรม และในขณะเดียวกันให้เป็นการแจ้งเตือนไปยังผู้ที่จะดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในบริเวณให้หลีกเลี่ยงดำเนินการอันจะทำให้เกิดผลกระทบในทางลบดังกล่าว หรือหากมีความจำเป็น ต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังในแนวทางที่เหมาะสม โดยเมื่อทำการขึ้นทะเบียนแล้ว สามารถดำเนินการกำหนดมาตรการอย่างอ่อนในระยะเริ่มต้น ในการป้องกันผลกระทบด้านภูมิทัศน์ (ภาพที่ 5)

นอกจากผลทางด้านกฎหมายในการคุ้มครองแหล่งศิลปกรรมแล้ว การขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองนี้ ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งนำไปสู่การสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมในวงกว้าง โดยเป็นการแสดงถึงการยอมรับ ส่งเสริมและสนับสนุนความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจากภาครัฐ ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้สาธารณะรับรู้ถึงการยอมรับความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม อีกทั้งกระบวนการสำรวจ ศึกษา แจกแจงความสำคัญและคุณค่าแหล่งศิลปกรรมตามกลุ่มประเภทที่กำหนด เพื่อเสนอให้ทำการขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองนั้น เป็นกระบวนการที่จัดทำในระดับท้องถิ่น ซึ่งสามารถส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง โดยการสร้างความร่วมมือและเครือข่ายการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ที่ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เป็นการกระจายความรับผิดชอบสู่ทุกภาคส่วนเพื่อสร้างพันธกิจร่วม

ภาพที่ 5 กระบวนการและกลไกการขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง

5.3 การกำหนดมาตรการคุ้มครองภูมิทัศน์แหล่งศิลปกรรมขึ้นทะเบียน

การกำหนดมาตรการในการคุ้มครองภูมิทัศน์แหล่งศิลปกรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองนั้น สามารถดำเนินการกำหนดมาตรการอย่างอ่อนในระยะเวลาเริ่มต้นในการป้องกันผลกระทบภูมิทัศน์ เช่น การกำหนดบริเวณที่อาจได้รับผลกระทบ ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม ควบคุมการก่อสร้างต่อเติมอาคาร และควบคุมป้าย เป็นต้น และเฉพาะสำหรับแหล่งศิลปกรรมที่มีความสำคัญสูงยิ่งยวด จะได้กำหนดให้มีการศึกษาเพิ่มเติมอย่างละเอียดเพื่อการประเมินคุณค่าและกำหนดเขตจัดการเชิงทัศน์เพื่อนำไปสู่การประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และกำหนดมาตรการที่เข้มงวดขึ้นในการป้องกันผลกระทบด้านภูมิทัศน์ต่อไป (ภาพที่ 6)

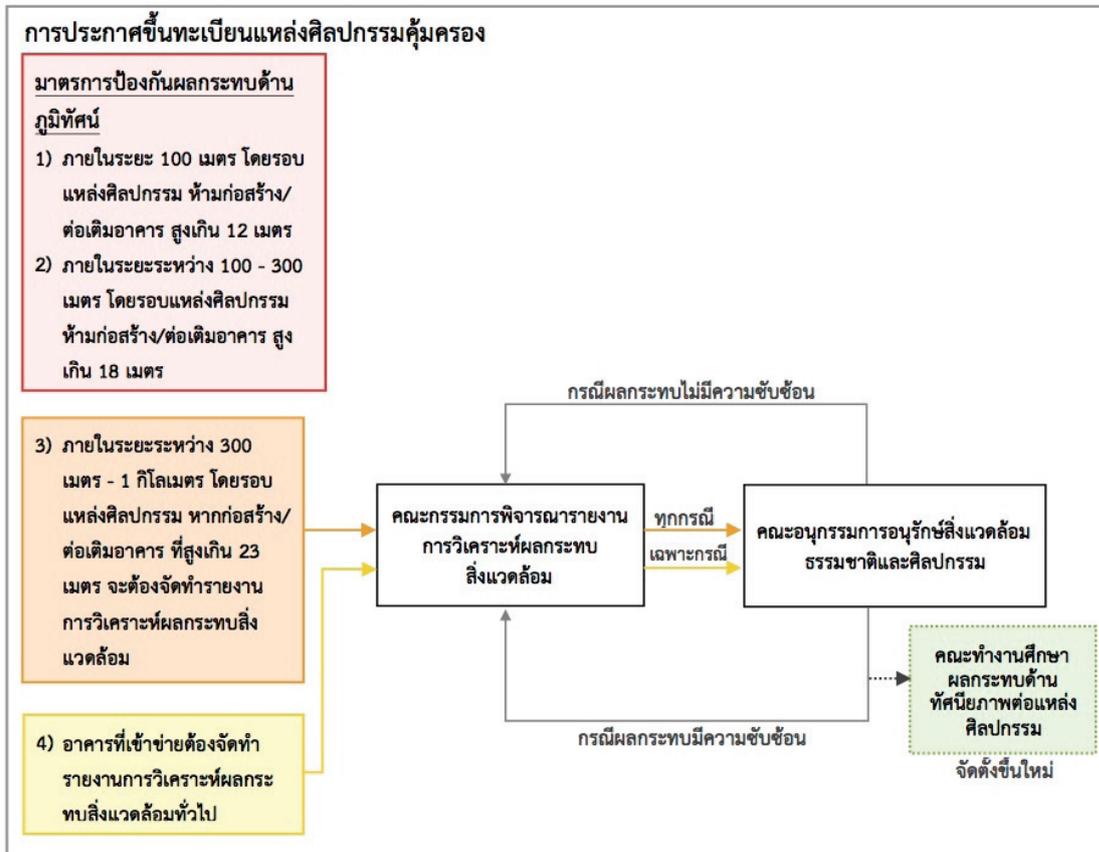
โดยมีข้อเสนอแนะมาตรการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในขอบเขตโดยรอบแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเพื่อป้องกันผลกระทบด้านภูมิทัศน์ ดังนี้

- 1) ภายในระยะ 100 เมตร โดยรอบแหล่งศิลปกรรม หากจะดำเนินการก่อสร้างหรือต่อเติมอาคาร อนุญาตให้อาคารมีความสูงได้ไม่เกิน 12 เมตร
- 2) ภายในระยะระหว่าง 100 ถึง 300 เมตร โดยรอบแหล่งศิลปกรรม หากจะดำเนินการก่อสร้างหรือต่อเติมอาคาร อนุญาตให้อาคารมีความสูงได้ไม่เกิน 18 เมตร
- 3) ภายในระยะระหว่าง 300 เมตร ถึง 1 กิโลเมตร โดยรอบแหล่งศิลปกรรม หากจะดำเนินการก่อสร้างหรือต่อเติมอาคารที่มีความสูงเกิน 23 เมตร จะต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยให้คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม เป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นในด้านผลกระทบทางภูมิทัศน์ และเสนอต่อคณะกรรมการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อไป

5.4 การตั้งคณะทำงานศึกษาผลกระทบด้านทัศนียภาพต่อแหล่งศิลปกรรม

คณะทำงานศึกษาผลกระทบด้านทัศนียภาพต่อแหล่งศิลปกรรม เป็นกลไกสนับสนุนเพิ่มเติม ที่คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมสามารถจัดตั้งขึ้นใหม่เพื่อศึกษารายละเอียดของผลกระทบเชิงลึกจากโครงการที่เข้าข่ายต้องจัดทำการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมภายในเขตพื้นที่ควบคุมการก่อสร้างอาคารตามประกาศขึ้นทะเบียนแหล่งศิลปกรรมคุ้มครอง หรือโครงการที่มีความสูงเกิน 23 เมตร ที่จะก่อสร้างภายในระยะระหว่าง 300 เมตร ถึง 1 กิโลเมตร โดยรอบแหล่งศิลปกรรม ตามมาตรการที่เสนอแนะข้างต้น

ในกรณีที่คณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าลักษณะผลกระทบภูมิทัศน์จากโครงการมีความซับซ้อน หรืออาจส่งผลกระทบต่อแหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่าสูง หรือส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง คณะอนุกรรมการฯ สามารถมอบหมายให้คณะทำงานศึกษาผลกระทบด้านทัศนียภาพของแหล่งศิลปกรรม ทำหน้าที่ศึกษาผลกระทบเชิงลึกตามหลักวิชาการและเสนอความเห็นต่อคณะอนุกรรมการฯ ต่อไป (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6: มาตรการในการลดผลกระทบภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมคุ้มครองขึ้นทะเบียนและกลไกในการพิจารณาผลกระทบด้านภูมิทัศน์

5.5 การกำหนดให้ใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้วอย่างบูรณาการ

การกำหนดให้ใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้วอย่างบูรณาการ ได้แก่

- 1) การใช้กฎหมายผังเมืองรวมเพื่อกำหนดทิศทางทางเจริญเติบโตของเมืองอย่างเหมาะสม หลีกเลี่ยงการพัฒนาเมืองในบริเวณที่มีคุณค่าทางศิลปกรรมและประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ใหม่ หรือพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อบริเวณสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและภูมิทัศน์โดยรอบที่มีคุณค่าสมควรแก่การอนุรักษ์ไว้
- 2) การกำหนดบริเวณที่มีคุณค่าทางศิลปกรรมและประวัติศาสตร์ และกำหนดให้จัดทำผังเมืองเฉพาะเพื่อการควบคุมและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเชิงอนุรักษ์อย่างเหมาะสมแก่ประเภทและสภาพของแหล่งศิลปกรรมในพื้นที่นั้นๆ
- 3) การส่งเสริมให้มีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งศิลปกรรมอย่างเข้มงวดโดยไม่มีการละเว้น โดยให้ชุมชนหรือองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแล แจ้งเบาะแสการละเมิดได้ และมีช่องทางการดำเนินการต่อเนื่องอย่างเป็นทางการ

5.6 การจัดทำแผนการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ในการดำเนินงานเพื่อผลักดันยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ในระดับชาติและท้องถิ่นไปสู่การปฏิบัติ จำต้องมีการจัดทำแผน ในที่นี้อาจหมายถึงแผนการอนุรักษ์ภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของจังหวัดหรือพื้นที่ เพื่อกำหนดเป้าหมายและขอบเขตการดำเนินงาน ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดแนวทางและวิธีการดำเนินงาน และกำหนดแผนงานย่อย โครงการ และงบประมาณในการนำแผนอนุรักษ์ฯ ไปสู่การปฏิบัติ

บรรณานุกรม

- Department of Public Works and Town & Country Planning. (2009). **Khumue Kan Wang Lae Jad Tam Phangmueang Chapho Krang Tee 1**. (In Thai) [Handbook of Planning and Preparation of Specific Urban Plan First Edition]. Bangkok: Samnag-ngan Phraphutasasana Hang Chad.
- Department of Lands. (2016). in **Kotmai Singwatlom**. (In Thai) [Environmental Law]. Retrieved February 20, 2016, from http://www.thailaws.com/aboutthailaw/land_110.htm.
- Noppawan Theracharoenphan. (2003). **Kan Me Suan Ruam: Kwam Chingchai Rawang Rat Lae Rastr Naikarn Anurak Singwatlom Sillaphakam Phuenti Moradok Loak Changwat Phra Nakon Sri Ayutthaya**. (In Thai) [Participation: Sincerity Between State and People in Cultural Environment Preservation Phra Nakon Sri Ayutthaya World Heritage Site]. in **Satharanasuk Lae Karn Pattana** (In Thai) [Journal of Public Health and Development], 1 (1), 73-77.
- **Pararatchabanyat Boransathan Boranwatthu Silpawatthu Lae Phiphitthaphanthasathan Hang Chat poor Sor 2504**. (In Thai) [Act on Ancient Monuments, Antiques, Objects of Art, and National Museums, B.E. 2504 (1961)]. **Ratchakitchanubeksa** (In Thai) [Government Gazette], 1 (66: August 2, 1961).
- **Pararatchabanyat Boransathan Boranwatthu Silpawatthu Lae Phiphitthaphanthasathan Hang Chat poor Sor 2535**. (In Thai) [Act on Ancient Monuments, Antiques, Objects of Art, and National Museum, B.E. 2535 (1992)]. **Ratchakitchanubeksa** (Government Gazette), 109 (38: April 5, 1992), 12 - 24.
- **Pararatchabanyat Karn Phangmueang Por Sor 2518**. (In Thai) [Town Planning Act, B.E. 2518 (1975)]. **Ratchakitchanubeksa** (Government Gazette), 92 (33: February 13, 1975), 8-30.
- **Pararatchabanyat Khuabkhum Akan Por Sor 2522**. (In Thai) [Building Control Act, B.E. 2522 (1979)]. **Ratchakitchanubeksa** (Government Gazette), 96 (80: May 14, 1979), 7-10.
- Rujiroj Anambutr and Wilasinee Suksawang. (2012). **Khumue Kan Pramoen Phonkrathop Thang Saita Chak Singkorsang Praphet Akan**. (In Thai) [Visual Impact Assessment for Building Handbook]. Bangkok: Siri Wattana Interprint.
- ICOMOS Thailand. (2016). **Kodbat Pratet Thai Wa Duai Kan Borihan Chatkan Lang Moradok Watanatham**. (In Thai) [Thailand Charter on Culture Heritage Management]. Retrieved February 14, 2016, from <http://www.icomosthai.org>.
- Natural and Cultural Environmental Conservation Division. (2016). **Khormoon Lang Silpakam Chamnak Tam Praphet**. (In Thai) [Information on Cultural Heritage Site by Type]. Retrieved February 14, 2016, from http://wetland.onep.go.th/onep/ncecd/index.php?name=onep_2&file=readnews&id=7.
- Natural and Cultural Environmental Conservation Division. (2016). **Khwammai Khong Singwatlom Silpakam**. (In Thai) [Meaning of Cultural Environment]. Retrieved February 14, 2016, from http://wetland.onep.go.th/onep/ncecd/index.php?name=onep_2&file=readnews&id=2.
- Natural and Cultural Environmental Conservation Division. (n.d.). **Kham Athibai Prakad Krasuang Sappayakorn Thammachat Lae Singwadlom Rueang Kamnot Khet Phuenti Lae Matrakhan Khomkhong Singwatlom Nai Boriwen Phuenti Mueang Boran Sri Mahosot Amphoe Sri Mahosot Changwat Prachinburi Por Sor 2558**. (In Thai) [Description of Announcement of Ministry of Natural Resources and Environment in Defining Area and Introducing Preventive Measures for Environment of Sri Mahosot Ancient City, Sri Mahosot District, Prachinburi Province, B.E. 2558 (2015)]. N.P.: n.p.

- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2011). **Kan Pramoen Khunnaphap Choeng That Choeng Buranakan Phuenti Thetsaban Nakon Phra Nakon Sri Ayutthaya Changwat Phra Nakon Sri Ayutthaya.** (In Thai) [Visual Quality Assessment Integrating Style: Phra Nakon Sri Ayutthaya City Municipality Area, Phra Nakon Sri Ayutthaya Proovince]. Bangkok: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2011.). **Chut Kwamru Dan Kan Anurak Phattana Lae Borihan Chatkan Mueang Kao Lem Thi 1 Kwamru Kwamkaochai Kiaw Kab Mueang Kao Nai Prathet Thai.** (In Thai) [Knowledge Series in Conservation, Development, and Management of Old Town No. 1: General Knowledge on Old Town in Thailand]. N.P.: n.p.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2011.). **Chut Kwamru Dan Kan Anurak Phattana Lae Borihan Chatkan Mueang Kao Lem Thi 2 Naewkhith Lae Lakkhen Doy Thua Pai Kiaw Kab Kan Anurak Phattana Lae Fuenfu Mueang Kao.** (In Thai) [Knowledge Series in Conservation, Development, and Management of Old Town No. 2: General Concept and Guideline Regarding Conservation, Development, and Management of Old Town]. N.P.: n.p.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2011.). **Chut Kwamru Dan Kan Anurak Phattana Lae Borihan Chatkan Mueang Kao Lem Thi 3 Rabiap Kotmai Lae Khobangkhap Thi Kiawkhong Kap Kan Anurak Lae Phattana Mueang Kao Nai Prathet Thai.** (In Thai) [Knowledge Series in Conservation, Development, and Management of Old Town No. 3: Regulations, Laws, and Rules Regarding Conservation and Development of Old Town in Thailand]. N.P.: n.p.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2011). **Chut Kwamru Dan Kan Anurak Phattana Lae Borihan Chatkan Mueang Kao Lem Thi 5 Kan Chattham Phan-ngan Krongkan Anurak Phattana Lae Borihan Chatkan Mueang Kao Samrap Nuay-ngan Thi Kiawkhong.** (In Thai) [Knowledge Series in Conservation, Development, and Management of Old Town No. 5: Preparation of Action Plan and Project Regarding Conservation, Development, and Management of Old Town for Agency Involved]. N.P.: n.p.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2012). **Matrathan Kunaphap Singwatlom Silpakam Praphet Yan Chumchon Kao.** (In Thai) [Cultural Environment Quality Standard on Old Community District]. N.P.: n.p.
- Environmental Impact Evaluation Bureau. (2016). **Rabop Kan Wikro Phonkrathop Singwatlom Kong Prathet Thai.** (In Thai) [Environmental Impact Evaluation System of Thailand]. Retrieved February 20, 2016, from http://www.onep.go.th/eia/index.php?option=com_content&view=article&id=30&Itemid=127.
- Lynch, Kevin. (1977). *The Image of the City*. Cambridge: MIT Press.
- U.S. Department of Interior. Bureau of Land Management. (2016). **Visual Resource Management.** Retrieved February 10, 2016, from http://www.blm.gov/wo/st/en/prog/Recreation/recreation_national/RMS.html.
- U.S. Department of Transportation. Federal Highway Administration. (2016). **Guidelines for the Visual Impact Assessment of Highway Projects.** Retrieved February 10, 2016, from https://www.environment.fhwa.dot.gov/guidebookdocumentsVIA_Guidelines_for_Highway_Projects.